

УДК 378.147:373.3.011.3 - 051

Шевців Зоя Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Рівненський державний гуманітарний

університет

**КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ
ШКОЛИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Анотація. У статті обґрунтовується концепція формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи для роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ), яка б відповідала сучасним вимогам. З'ясовано теоретичні засади, методичне забезпечення організації процесу.

Визначено мету і завдання формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи для роботи в інклюзивному середовищі (ЗНЗ). Розкрито зміст, форми, методи і технології забезпечення формування високого рівня когнітивної, діяльнісної та особистісно фахової компетентності.

Мета формування – забезпечення високого рівня соціально-педагогічної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі (ЗНЗ).

Ключові слова: *концепція, формування, соціально-педагогічна компетентність, майбутній вчитель початкової школи інклюзивного навчання.*

Шевців Зоя Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Ровенский государственный
гуманитарный университет*

**КОНЦЕПЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТА
НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация. В статье обосновывается концепция формирования социально-педагогической компетентности будущего учителя начальной школы для работы в инклюзивной среде общеобразовательного учебного заведения, отвечающей современным требованиям.

Определены цель и задачи формирования социально-педагогической компетентности будущего учителя начальной школы для работы в инклюзивной среде общеобразовательного учебного заведения. Раскрыты содержание, формы, методы и технологии обеспечения формирования высокого уровня когнитивной, деятельной и личностной компетенций.

Цель формирования – обеспечение высокого уровня социально-педагогической компетентности в процессе профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы к работе в инклюзивной среде общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: *концепция, формирование, социально-педагогическая компетентность, будущий учитель начальной школы инклюзивного обучения.*

Zoia Shevtsiv,
*Ph.D. (Pedagogy),
assistant professor of pedagogy of primary
education,*

**CONCEPT OF SOCIO-PEDAQOQICAL COMPETENCE OF FUTURE
TEACHERS OF INCLUSIVE SECONDARY SCHOOL TRAINING
SYSTEM IN PRIMARI EDUCATION**

Resume. *In the article the concept of socio-pedagogical competence of future primary school teacher of inclusive secondary school that would meet modern requirements. It was found theoretical basis, methodological support of the process.*

Defined goals and objectives of socio-pedagogical competence of future primary school teacher of inclusive secondary schools. The content, forms, methods and technologies to ensure a high level of cognitive, activity and personal competence.

The purpose of formation defined as providing a high level of cognitive, active and personal competence means training of the future teacher of initial classes of a comprehensive school inclusive.

Key words: *concept, formation, social and pedagogical competence, future teachers of primary schools of inclusive secondary schools.*

Постановка проблеми. Незважаючи на труднощі сьогодення, в Україні формується нова філософія освіти, яка базується на переконанні у необхідності зміни освітньої парадигми, – об'єднанні загальноосвітньої та спеціальної системи навчання в єдину систему інклюзивної освіти, яка ґрунтуватиметься на принципах гуманного ставлення до особистості учня як найвищої соціальної цінності та створення умов для отримання якісної освіти, незалежно від його соціального статусу, стану здоров'я, наявності будь-яких відхилень і обмежених можливостей життєдіяльності. Мова йде про загальноосвітній навчальний заклад з інклюзивною формою навчання, відкритий для навчання дітей за місцем проживання, освітнє середовище

якого буде реструктуризоване, включаючи інтер'єр та екстер'єр школи, педагогічний колектив, учнів та їхніх батьків, що забезпечить комфортні умови навчання.

Аналіз основних джерел і публікацій. Актуальними для нашого дослідження є наукові розробки проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти (О. Будник, О. Глузман, О. Гордійчук, І. Демченко, О. Мартинчук та інші); формування інклюзивної компетентності (С. Альохіна, Ю. Бойчук, О. Бородіна, І. Хафізулліна та ін.), діагностичної компетентності (О. Івутіна, С. Мартиненко, А. Фастівець та ін.) та висвітлені у працях А. Вербицького, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, О. Савченко, С. Сисоєвої, А. Хуторського засади компетентнісного підходу до сучасних закладів освіти. Дослідження сучасного стану та проблеми впровадження інклюзивного навчання в систему освіти Україні проводили Віт. Бондар, Л. Вавіна, Л. Даниленко, В. Зосенко, А. Колупаєва, К. Кольченко, Ю. Найда, Є. Синьов, Н. Софій та ін.

Окреслення невирішених питань, порушених у статті. Аналізуючи процес упровадження інклюзивної освіти, з'ясували, що вчителі початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів не здатні здійснювати педагогічну діяльність з молодшими школярами, оскільки у більшості з них відсутня відповідна освіта для роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ. Виявлені проблеми стимулювали нас дослідити професійну підготовку майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ та формування у студентів соціально-педагогічної компетентності за програмою підготовки спеціаліста 013 «Початкова освіта», необхідні сучасному фахівцю для здійснення професійної діяльності в інклюзивному середовищі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні концепції формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання у системі професійної підготовки фахівця початкової освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування концепції формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової освіти інклюзивного навчання ЗНЗ ми починаємо з визначення сутності основних поняття «модель», «система» і «концепція».

Оскільки у науковій літературі поняття «модель» трактується неоднозначно, доцільно звернутися до думки провідних науковців. Так, на думку В. Шадрикова, модель – це опис того, до чого має бути здатний спеціаліст, до виконання яких функцій він підготовлений та які якості має¹. Л. Вішнікіна, наприклад, зазначає, що педагогічне моделювання полягає у відображенні та відтворенні у дещо простішому вигляді структури багатofакторного явища шляхом штучно створеного зразка, спеціальної знаково-символічної форми².

На основі аналізу наукових розробок у сфері професійної освіти, вважаємо необхідним розробити структурно-функціональну модель, пов'язану з досліджуваною нами проблемою. Під моделлю соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ розумітимемо описовий аналог, що відображає основні характеристики фахівця, включає домінуючі види соціально-педагогічної діяльності, які формують ідеального вчителя з інклюзивного навчання, що уособлює суспільні запити й потреби, відображає вимоги до

¹ Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М.: Издательство: Наука, 1982. – 185 с, с.27.

² Вішнікіна Л. П. Педагогічне моделювання як основа проектування освітніх процесів / Л. П. Вішнікіна // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 7–8 (86–87). – С. 80-84, с.80

вчителя сучасної школи³. Таким чином, модель формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання є динамічною системою, джерелом професійної підготовки студентів до роботи в інклюзивному середовищі, у стислому вигляді відображає цей процес і орієнтована на створення педагогічної системи.

На наш погляд, педагогічна система професійної підготовки – складний процес діяльності студентів та викладача, у якому відбувається засвоєння знань і практичних навичок, необхідних способів дій майбутньої діяльності, що проявлятимуться через уміння здійснювати різні види соціально-педагогічної роботи у ЗНЗ, удосконалення та корекція властивостей особистості, насамперед, особистісних якостей, педагогічної та соціальної спрямованості. Обґрунтовуючи це визначення, виходили з того, що система (грец. *systema* – «ціле, складене з частин; з'єднання») – множина закономірно пов'язаних елементів (предметів, явищ, поглядів, принципів, знань тощо), що є певним цілісним утворенням, єдністю⁴, а педагогічна система – сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями⁵. Аналіз наявних джерел з проблеми дав змогу визначити структурні компоненти педагогічної системи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ: викладачі та студенти, їхня взаємодія; мета, завдання, результат; форми та методи педагогічного процесу.

³ Шевців З. М. Модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців // *Нова педагогічна думка*. – 2016. – №3 (87). – С. 96-99, с.98.

⁴ Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.

⁵ Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.

У словнику педагогічних термінів «концепція» (від лат. *conception* – сукупність, система) визначається як система поглядів на ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення педагогічних явищ; основна ідея теорії змісту й організації виховання⁶. Виходячи з аналізу визначення, у нашому дослідженні «концепцію» будемо розуміти як комплекс ключових поглядів, які дають змогу зберегти спрямованість дослідження «Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу» у цілому і обґрунтувати процес формування соціально-педагогічної компетентності вчителя початкової школи інклюзивного навчання у системі цієї підготовки.

Отже, концепція професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі включає педагогічне моделювання процесу формування соціально-педагогічної компетентності. У нашому дослідженні розроблена концепція відображає авторські погляди на мету, завдання, зміст, форми та методи означеної проблеми (рисунок 1).

Розкриємо сутність основних складових концепцій.

1. Загальні положення. Упровадження інклюзивної освіти в Україні, пов'язане з навчанням дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності у загальноосвітньому навчальному закладі за місцем проживання, викликає суперечності, зокрема між:

- потребою у освітній практиці вчителів початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ і професійною підготовкою студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» у вищому педагогічному навчальному закладі до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ;

⁶ Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.

- підготовкою вчителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ та відсутністю навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу вищого педагогічного навчального закладу;

- вимогами до інклюзивного навчання молодших школярів в єдиному загальноосвітньому просторі системи освіти в Україні та рівнем соціально-педагогічної компетентності вчителя початкової школи у галузі інклюзивної освіти.

У межах означених суперечностей актуального значення набуває формування соціально-педагогічної компетентності вчителя початкової школи інклюзивного навчання у системі професійної підготовки майбутнього фахівця початкової освіти до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ.

2. Теоретичні засади концепції. Основою розробки концепції є:

- законодавчі акти та положення: Конституція України, Концепція розвитку інклюзивної освіти, Національна доктрина розвитку освіти, закони України «Про вищу освіту»;

- педагогічні засади професійної підготовки педагогів у системі вищої освіти (В. Бондар, Р. Гуревич, І. Зязюн, О. Комар, А. Кузьмінський, В. Кузь, М. Мартиненко, Н. Ничкало та ін.);

- концепції особистісно орієнтованого навчання (І. Бех, І. Якиманська);

- концепції компетентнісного підходу (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пошетун, О. Савченко, С. Трубачева, А. Хуторський та ін.);

- концепція контекстного навчання (А. Вербицький);

- погляди на альтернативність побудови індивідуальної траєкторії, вибір методів і форм навчання в умовах інклюзивної освіти (К. Косова, С. Миронова, О. Рассказова, Т. Сак);

- погляди на взаємозв'язок і взаємозалежність соціально-педагогічних явищ (О. Безпалько, С. Литвиненко, І. Рогальська-Яблонська, С. Харченко та інші).

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ відбувається на основі середовищного, системного, аксіологічного, особистісно орієнтованого, акмеологічного, компетентнісного і діяльнісного підходів.

3. Мета формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкової школи ЗНЗ розглядається нами як наперед спроектований кінцевий результат процесу професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ.

Мета – забезпечення високого рівня сформованості когнітивної, діяльнісної та особистісно фахової компетенцій як складових соціально-педагогічної компетентності у системі професійної підготовки фахівця початкової освіти.

4. Сутність соціально-педагогічної компетентності. Розробляючи структурно-функціональну модель формування соціально-педагогічної компетентності у контексті концепції професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ, будемо виходити із визначення соціально-педагогічної компетентності – комплексна характеристика особистості майбутнього вчителя початкової школи, його найсуттєвіші особистісно значущі та професійно важливі якості, результат підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі, які формують його як учителя інклюзивного навчання, визначають його високу фахову компетентність і окреслюють індивідуальний стиль діяльності в інклюзивному середовищі.

Вихідними напрямками професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ є: 1) соціальне спрямування – формування компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ, котре передбачає розвиток рис характеру, які відображають соціальну та професійну спрямованість; риси характеру, які характеризують ставлення до дітей і дорослих, вольові та емоційні риси особистості; 2) педагогічне спрямування – оволодіння знаннями загальної та спеціальної педагогіки і психології, які стосуються процесів навчання, виховання, розвитку особистості; знаннями індивідуально-психологічних особливостей дитини з тими чи іншими порушеннями в розвитку; вміннями аналізувати соціально-педагогічні ситуації, явища, процеси; знаннями з основ анатомо-фізіологічного розвитку учнів, причин виникнення та проявів хвороб нервової системи; знаннями засобів і методів корекції пізнавальних процесів тощо.

5. Структура педагогічної системи процесу формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання у контексті його професійної підготовки до роботи в інклюзивному середовищі (блок професійної підготовки) включає, на нашу думку, сукупність взаємопов'язаних варіантних елементів: мотиви і стимули, мету, завдання, зміст, форми, методи і засоби навчання, результат організації педагогічного процесу, а структурними складовими педагогічної системи професійної підготовки є мотиваційний, цільовий, змістовий, технологічно-процесуальний і контрольно-регулятивний компоненти.

Мотиваційний компонент. Основною умовою процесу професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ є мотивація, оскільки вона забезпечує усвідомлене і стійке прагнення студента до досягнення високого рівня готовності до професійної діяльності, до повного розкриття своїх здібностей

здійснювати професійну діяльність в інклюзивному середовищі ЗНЗ. Утім їхня мотивація до такої діяльності набуває особливого значення, саме тому, що існують визначені нами проблеми, як-от: – мала кількість годин у навчальному плані професійної підготовки для вивчення педагогіки інклюзивної освіти; – відсутність забезпечення підручниками, навчально-методичною літературою і методичними посібниками; – недостатня кількість якісно підготовлених фахівців вищого навчального закладу з професійної підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ тощо. Саме тому викладач вищого навчального закладу повинен формувати у студентів внутрішню мотивацію до оволодіння знаннями. Позитивне ставлення студентів до процесу формування соціально-педагогічної компетентності буде відбуватися тоді, коли забезпечиться усвідомлення реальної значущості знань для здійснення майбутньої професійної діяльності, завдяки адекватному добору методів навчання та чітко сформульованої мети і завдань пізнавальної діяльності студентів.

Цільовий компонент. Відповідно до концептуальної мети наукового дослідження і загального припущення, яке полягає у тому, що процес професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ забезпечить високий рівень сформованості соціально-педагогічної компетентності, необхідно виконати такі **завдання**:

- забезпечити оволодіння соціально-педагогічними знаннями (компетентності);
- формувати уміння і навички соціально-педагогічної діяльності (компетенцій);
- створювати умови для набуття досвіду творчого застосування одержаних ключових компетентностей і компетенцій;
- удосконалювати і розвивати особистісно значущі якості (ОЗЯ) у майбутнього учителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ;

- формувати професійно важливі якості (ПВЯ) у майбутнього учителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ;
- організовувати методичну, дидактичну підтримку студентів з метою формування індивідуального стилю роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ.

Педагогічний процес професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ підпорядкований певним закономірностям, які обумовлюють зміст і результат цього процесу. До них належать: залежність мети професійної підготовки від рівня розвитку педагогічної науки; залежність результатів навчання від застосованих методів і засобів навчання та включення студентів у навчальну діяльність; залежність результатів навчання від внутрішньої мотивації студентів; залежність засвоєння знань від мислення, пам'яті, активності студента у навчальному процесі; взаємозалежність мети, змісту, форм і методів; залежність кінцевого результату навчання від спеціально змодельованого соціокультурного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу.

Вихідними положеннями організації системи педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ є загальні принципи освіти (гуманізму і демократизації) та навчання (науковості, професійної спрямованості, інтегративності, зв'язку теорії та практики, послідовності та системності, варіативності, педагогічної творчості). Ми також вважаємо, що значущими для формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ є принципи: проблемності – моделювання соціально-педагогічних ситуацій з реальної практики сучасної школи, зведення до педагогічного завдання та його розв'язання; технологізації – визначення технологій навчання на основі мети дослідження та гуманної

педагогіки; компетентності – створення умов для формування необхідних структурних компонентів соціально-педагогічної компетентності та реалізації їх у практичну навчальну діяльність.

Змістовий компонент. Зміст формування соціально-педагогічної компетентності у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі ЗНЗ визначається навчальними предметами і нормативною системою знань, умінь та навичок, передбаченою навчальним планом і навчальними програмами підготовки спеціалістів 013 «Початкова освіта». Завдяки оволодінню компетенціями і компетентностями, отриманими унаслідок реалізації інваріативної та варіативної складових навчального плану професійної підготовки, серед яких навчальні дисципліни, з обґрунтованою системою наукових знань і практичних умінь та навичок, для забезпечення здійснення професійної діяльності в інклюзивному середовищі, – «Основи інклюзивної освіти», «Основи інклюзивної педагогіки» та педагогічні дисципліни, як-от: «Вступ до спеціальності», «Основи педагогіки», «Корекційна педагогіка», «Історія педагогіки», «Дидактика», «Теорія виховання», «Інноваційні технології навчання», «Методика наукових досліджень»), а також передбачені педагогічна практика і виконання науково-дослідницьких і випускних робіт.

Технологічно-процесуальний компонент. У процесі здійснення формування соціально-педагогічної компетентності в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі слід дотримуватися комплексу педагогічних умов, які забезпечать створення такої взаємодії суб'єктів, що сприятиме оволодінню знаннями, перетворенню теоретичних знань в практичний особистісний досвід, а останній в соціально-педагогічну компетентність.

Нами виокремлено такі педагогічні умови: формування позитивних мотивів до роботи в інклюзивному середовищі; організація цілісного

педагогічного процесу; забезпечення наступності у формуванні структурних компонентів соціально-педагогічної компетентності (компетенцій); проектування змісту навчального матеріалу, пов'язаного з інклюзивною освітою; впровадження інноваційних технологій навчання; створення індивідуального навчального середовища; використання різноманітних інноваційних форм організації навчання та способів навчальної діяльності студентів, активних методів навчання; розробка навчально-методичного забезпечення; формування адекватної самооцінки результатів навчання, навичок і умінь рефлексивної діяльності⁷.

Доцільно, на нашу думку, застосовувати усі форми навчання: лабораторні заняття, на яких, використовуючи активні методи навчання (проектування, рольова гра, робота в парах, групах), важливо формувати у студентів уміння спілкуватися в різних ситуаціях, моделювати емоційні стани, проектувати поведінку молодших школярів, виявляти емпатію, доброзичливість та прихильність, розв'язувати соціально-педагогічні ситуації, вести бесіду, уміти переконувати тощо⁸; практичні заняття, що проводяться на засадах контекстного навчання, вирішуючи соціально-педагогічні ситуації, а навчальна інформація засвоюється студентами у контексті майбутньої практичної діяльності, наближеної до предметного і соціального контекстів професійної роботи⁹; традиційні лекції, лекції-візуалізації та лекції з опорними схемами, що активізують навчальну

⁷ Шевців З. М. Педагогічні умов формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної освіти / З. М. Шевців / Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К. – 2017. – №1 (56). – С. 5-10 (Серія: «Педагогіка» та «Психологія»), с.8.

⁸ Шевців З. М. Лабораторні заняття як умова професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу / З. М. Шевців // Молодь і ринок. – Дрогобич. – 2017. – №3. – С.71-76, с.75.

⁹ Шевців З. М. Практичні заняття як умова формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2016. – №10 (64). – С. 290-301, с.295.

діяльність студентів з метою формування у майбутнього вчителя початкових класів когнітивної компетенції. Ефективними методичними прийомами означених лекцій є диспути та бесіди, соціально-педагогічні ситуації¹⁰; педагогічна практика як засіб професійного становлення студента, слугує перевіркою мотивації обраної спеціальності, накопичення досвіду та вироблення індивідуального стилю роботи в інклюзивному середовищі, до прикладу студенти описували свої дії в робочому зошиті¹¹; науково-дослідницькі роботи як результат самостійної роботи студентів, представлені у формі доповідей у проблемних групах та опубліковані статті у виданнях вищих навчальних закладів, Міжнародних науково-практичних конференціях студентів та молодих науковців «Наука, освіта, суспільство очима молодих».

Контрольно-регулятивний компонент є критерієм ефективності реалізації розробленої концепції професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі. Нами визначено такі критерії і показники компонентів соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивного навчання в ЗОШ: когнітивний – оволодіння нормативним обсягом соціально-педагогічних, корекційних знань та спеціальними соціально-педагогічними вміннями й навичками, необхідними для виконання поліфункціональної професійної діяльності в інклюзивному середовищі таким вчителем; діяльнісний – вміння застосовувати форми і методи організації спільного навчання нормативних дітей і дітей з особливими освітніми потребами, володіння методами педагогічної діагностики, виявлення психофізичних

¹⁰ Шевців З. М. Лекція як засіб формування когнітивної компетенції у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців / Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К. – 2017. – №2 (57). – С. 28-33, с.30.

¹¹ Шевців З. М. Практика як умова формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи [Електронний ресурс] / З. М. Шевців // Народна освіта. – 2017. – Вип. №1 (31). Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4406

порушень, уміннями корекційної-розвиткової і соціальної роботи, спрямованої на адаптацію і соціалізацію дитини в умовах інклюзивного навчання; особистісно фаховий – розвиток і корекція особистісно значущих (емпатія, доброзичливість, креативність) та професійно важливих якостей (мотивація до спільного навчання нормативних дітей і дітей з особливими освітніми потребами, усвідомлення значущості поліфункціональної професійної діяльності і соціально-педагогічних цінностей, спрямованість на роботу вчителем початкової школи інклюзивного навчання в ЗОШ)¹².

Для перевірки ефективності розробленої моделі формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання ЗНЗ розробили діагностичний інструментарій, за допомогою якого здійснювали педагогічний контроль (методи контролю, перевірки та корекції якості успішності) та психологічні методи і методики («Мотивації навчання у ВНЗ» (Т. Ільїна); визначення емпатичних здібностей за методикою В. Бойко; «Шкала доброзичливості» Кемпбелла) виявлення рівня сформованості особистісно фахових якостей¹³.

6. Реалізація концепції формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи інклюзивного навчання в контексті його професійної підготовки відбувалася у започаткованому педагогічному експерименті, у якому брали участь студенти Рівненського державного гуманітарного університету та Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. Експериментальне дослідження відбувалося у три етапи (підготовчий, організаційний, аналітичний) і передбачало констатувальний, формувальний

¹² Шевців З. М. Діагностика сформованості соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів / З. М. Шевців // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Херсонського державного університету. – Вип. LXXIII. – Т. 2. – 2016 – С.127-133, с.129.

¹³ Шевців З. М. Діагностика сформованості соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів / З. М. Шевців // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Херсонського державного університету. – Вип. LXXIII. – Т. 2. – 2016 – С.127-133, с.130.

та порівняльній етапи. Під час підготовки до організації системи професійної підготовки особлива увага приділялась урегулюванню навчального плану, удосконаленню змісту навчальних дисциплін; упровадженню інноваційних технологій навчання тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми.

Концепція формування соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи розкриває сутність поетапного здійснення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі. Установлено, що визначена компетентність – комплексна характеристика особистості фахівця, його найсуттєвіші особистісно значущі та професійно важливі якості є результатом професійної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні рівнів сформованості соціально-педагогічної компетентності.

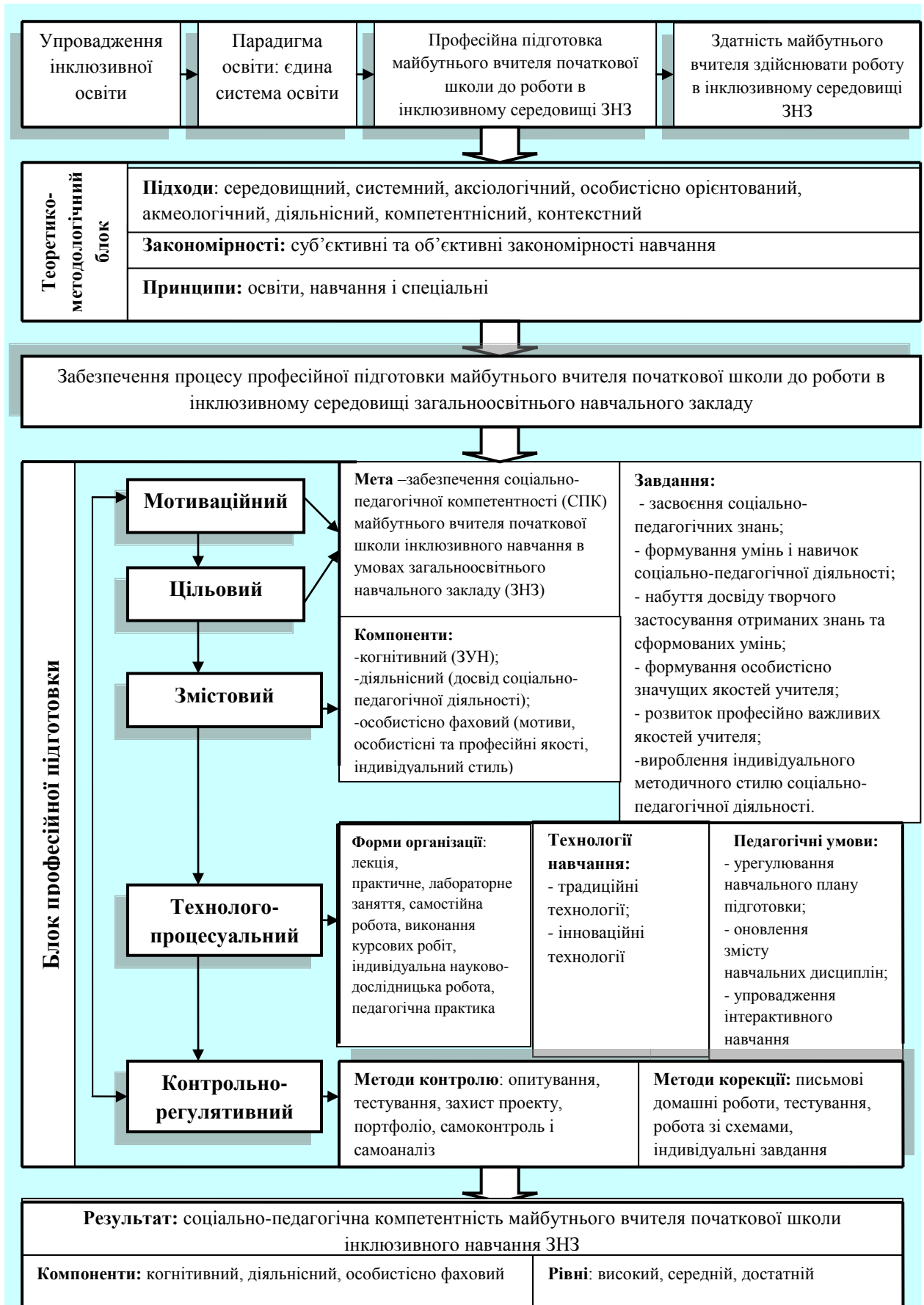

Рисунок 1. Концепція професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
2. Вішнікіна Л. П. Педагогічне моделювання як основа проектування освітніх процесів / Л. П. Вішнікіна // Імідж сучасного педагога. – 2008. – № 7–8 (86–87). – С. 80-84.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М.: Издательство: Наука, 1982. – 185 с.
5. Шевців З. М. Діагностика сформованості соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів / З. М. Шевців // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Херсонського державного університету. – Вип. LXXIII. – Т. 2. – 2016 – С.127-133.
6. Шевців З. М. Лабораторні заняття як умова професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу / З. М. Шевців // Молодь і ринок. – Дрогобич. – 2017. – №3. – С.71-76.
7. Шевців З. М. Лекція як засіб формування когнітивної компетенції у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців / Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К. – 2017. – №2 (57). – С. 28-33.
8. Шевців З. М. Модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців // Нова педагогічна думка. – 2016. – №3 (87). – С. 96-99.

9. Шевців З. М. Педагогічні умов формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної освіти / З. М. Шевців / Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К. – 2017. – №1 (56). – С. 5-10 (Серія: «Педагогіка» та «Психологія»)

10. Шевців З. М. Практичні заняття як умова формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи / З. М. Шевців // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2016. – №10 (64). – С. 290-301.

11. Шевців З. М. Практика як умова формування соціально-педагогічної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи [Електронний ресурс] / З. М. Шевців // Народна освіта. – 2017. – Вип. №1 (31). Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4406